

ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ

*Το μυθιστόρημα
της πεντάρας*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΑΠΑ

ARS BREVIS / ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΡΑΣ

Γράφτηκε από τον Μπρεχτ οκτώ χρόνια αργότερα από την «Όπερα της πεντάρας», το μουσικό έργο που το ανέβασμά του το 1928, τον ανέδειξε και τον καθιέρωσε στη θεατρική σκηνή. Το καινούριο έργο πλάστηκε πάνω στα χνάρια του παλιού, αλλά πλουτίστηκε με την εμπειρία των οκτώ χρόνων που ήταν, από πολιτική άποψη, αποφασιστικά. Ο συγγραφέας ανακάλυψε, κατάγγειλε τη βρωμιά, ξεσκέπασε την υποκρισία, αποκάλυψε τα θύματά της. Έγραψε ένα σατιρικό μυθιστόρημα μεγάλης κλάσης.

Ο Μπρεχτ ξεχώρισε με διαφορετικά τυπογραφικά στοιχεία τις εξαγγελίες του βασικού ήρωα Μακχίθ, αλλά και πολυάριθμες άλλες παρατηρήσεις, έτσι που να διαφοροποιούνται στην αφήγηση. Συγκέντρωσε έτσι ένα σύνολο μοναδικό, από δημηγορίες και προτάσεις, ομολογίες πίστης και αγορεύσεις. Αυτά τα αποσπάσματα, στο βιβλίο που κρατάτε, εμφανίζονται με πλάγια στοιχεία

Η ταβέρνα

*Ό,τι του δώσαν το πήρε,
Σκληρή είναι η ανάγκη.
Αλλ' είπε (τους ήξερε δα τους ανθρώπους)
Γιατί μου προσφέρουν ψωμί και στέγη;
Τι κρύβουν, λοιπόν, στο μυαλό τους;*

Από την «Πτώση του κυρ-Αιγκιν»,
παλιά ιρλανδέζικη μπαλάντα

ΕΝΑΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ, με τ' όνομα Τζορτζ Φιουκούμπι, τον λάβωσε μια σφαίρα στο πόδι, στον πόλεμο των Μπόερς, και αποτέλεσμά ήταν να του το κόψουν το πόδι κάτω απ' το γόνατο σ' ένα νοσοκομείο του Κέιπταουν. Όταν γύρισε στο Λονδίνο, τον πλήρωσαν εβδομήντα πέντε λίρες, κι εκείνος υπόγραψε ένα χαρτί που μαρτυρούσε πως δεν είχε πια καμιάν άλλη απαίτηση από το κράτος. Με τις εβδομήντα πέντε του λίρες αγόρασε μια ταβέρνα στο Νιουγκέιτ που –όπως πείστηκε από τα λογιστικά του βιβλία, κάτι καταβρώμικα κατάστιχα γραμμένα με μολύβι– εντελώς άνετα τα 'βγαζε τα σαράντα σελίνια.

Δεν είχε περάσει πολύς καιρός από τότε που μετακόμισε στο μικροσκοπικό δωματιάκι πίσω από την ταβέρνα, που τη δούλευε μαζί με μια γριά, όταν ανακάλυψε ότι το πόδι του δεν του είχε αποδώσει και πολύ: οι εισπράξεις ήταν πάντα πολύ πιο κάτω από σαράντα σελίνια, αν και κανείς δε θα μπορούσε να πει ότι ο στρατιώτης δεν περιποιόταν αρκετά τους πελάτες του. Την αιτία δεν άργησε να τη μάθει: τον τελευταίο καιρό υπήρχε μια οικοδομή στη γειτονιά, κι οι οικοδόμοι ήταν αυτοί που έδιναν κίνηση στο μαγαζί. Τώρα όμως η δουλειά είχε τελειώσει, και μαζί της είχε χαθεί κι η πελατεία. Όπως του εξήγησαν, μια πιο προσεχτική ματιά στα βιβλία του θα του το είχε δείξει αυτό εξ αρχής. Οι εισπράξεις της ταβέρνας τις καθημερινές ήταν πιο μεγάλες απ' ό,τι τις αργίες – φαινόμενο μοναδικό στις τέτοιες επιχειρήσεις. Ο στρατιώτης όμως τις ταβέρνες τα ήξερε μονάχα

σαν πελάτης, όχι σαν ταβερνιάρης. Έτσι, κατάφερε να το κρατήσει κάπου τέσσερις μήνες –καθώς μάλιστα έχασε πάρα πολύ καιρό να γυρεύει τη διεύθυνση του προηγούμενου ιδιοκτήτη– και μετά βρέθηκε στο δρόμο.

Για ένα διάστημα έμεινε με τη νεαρή γυναίκα ενός στρατιώτη και διηγιόταν στα παιδιά της ιστορίες από τον πόλεμο, καθώς εκείνη φρόντιζε το μικρομάγαζο που είχε. Κάποτε, όμως, ο άντρας της έγραψε πως έρχεται με άδεια, κι εκείνη ζήτησε από τον στρατιώτη –που στο μεταξύ, καθώς γίνεται στα στενόχωρα σπίτια, είχε κοιμηθεί μαζί της– να φύγει, και μάλιστα το γρηγορότερο. Εκείνος το καθυστέρησε ακόμα λίγο, μα δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς· πήγε να τη δει μερικές φορές όταν πια ο άντρας της ήταν εκεί, του ‘βαλαν και κάτι να φάει. Παρ’ όλα αυτά, σιγά-σιγά, κατρακυλούσε όλο και πιο κάτω, ώσπου χάθηκε μέσα στην ατέλειωτη στρατιά των δυστυχισμένων που η πείνα αδειάζει μέρα-νύχτα σ’ όλους τους δρόμους της πρωτεύουσας του κόσμου.

Ένα πρωί στεκόταν πάνω σε μια από τις γέφυρες του Τάμεση. Δυο μέρες τώρα δεν είχε βάλει στο στομάχι του τίποτα που να τον πιάνει, μια κι οι άνθρωποι που πλησίαζε στις ταβέρνες, φορώντας την παλιωμένη στρατιωτική του στολή, τον κερνούσαν βέβαια κανένα ποτό, όμως τίποτα περισσότερο. Χωρίς τη στολή δε θα τον κερνούσαν ούτε ποτό, γι’ αυτό άλλωστε και τη φορούσε.

Τώρα, όμως, ήταν πάλι με τα πολιτικά του, αυτά που φορούσε όταν ήταν ταβερνιάρης. Ο λόγος ήταν ότι σκόπευε να ζητιανέψει, και ντρεπόταν. Δεν ντρεπόταν για τη σφαίρα στο πόδι ή που είχε κάνει μια αποτυχημένη αγορά, αλλά που θα ήταν αναγκασμένος να ζητάει λεφτά από ανθρώπους που δεν είχε δει ποτέ στη ζωή του. Ο ίδιος πίστευε πως κανείς δε χρωστούσε τίποτα σε κανένα.

Η ζητιανιά δεν του ερχόταν εύκολη. Ήταν επάγγελμα για κείνους που δεν γνώριζαν τίποτα – μόνο που κι αυτό έπρεπε να το μάθει κανείς, καθώς φαινόταν. Έπιασε αρκετούς διαβάτες στη σειρά, είχε όμως ένα υπεροπτικό ύφος στο πρόσωπο και φρόντιζε να μην τους κόβει τον δρόμο, για να μη νομίσουν πως πάει να τους φορτωθεί. Οι φράσεις του ήταν αρκετά μεγάλες, κι έτσι, σαν έφτανε στο τέλος, ο διαβάτης είχε πια προσπεράσει.

Ακόμα, δεν άπλωνε το χέρι. Έτσι, είχε πια ταπεινώσει τον εαυτό του πέντε φορές, και κανείς τους δεν είχε καταλάβει πως του ζητούσε ελεημοσύνη.

Κάποιος άλλος όμως το κατάλαβε. Χωρίς να το περιμένει, άκουσε πίσω του μια βραχνή φωνή να λέει: «Μάζεφτα και δίνε του από δω, παλιόσκυλο!». Ένοχος καθώς ένιωθε, ούτε που γύρισε να δει ποιος ήταν, παρά συνέχισε να προχωράει με μαζεμένους τους ώμους. Είχε κάνει καμιά κατοσταριά βήματα, όταν πια τόλμησε να κοιτάξει πίσω. Είδε δυο κουρελήδες ζητιάνους του χειρότερου φυράματος να στέκονται δίπλα-δίπλα και να τον κοιτάνε. Τον πήραν από πίσω.

Την άλλη μέρα, κάποιος τον χτύπησε ξαφνικά στην πλάτη. Τριγύριζε στη γειτονιά από τις αποβάθρες και κάθε τόσο ζητούσε ελεημοσύνη από κάποιον που δε βρισκόταν σε καλύτερη μοίρα, με μοναδικό αποτέλεσμα να τον αφήνει μ' ανοιχτό το στόμα. Αυτός που τον χτύπησε στην πλάτη του 'χωσε μαζί και κάτι στην τσέπη. Γύρισε, μα δεν είδε κανένα. Από την τσέπη του ψάρεψε μια κάρτα από χοντρό χαρτόνι, κατατσαλακωμένη και υπερβολικά βρώμικη, όπου με τυπωμένα γράμματα διακρινόταν η φίρμα «TZ. TZ. ΠΙΤΣΑΜ, ΟΔΟΣ ΟΛΝΤ ΟΟΥΚ 7». Από κάτω ήταν γραμμένο με μολύβι: «αν δίνης δεκάρα για το τομάρι σου, διεύθινις, βλέπε άνο». Ήταν διπλά υπογράμμισμένο.

Το απόγευμα, έξω από ένα μπαρ, του μίλησε ένας ζητιάνος. Ο Φιουκούμπι τον αναγνώρισε· ήταν ένας από τους δυο της χθεσινής μέρας. Σήμερα φαινόταν πιο διαλλαχτικός. Ήταν νεαρός ακόμα, και το παρουσιαστικό του δεν ήταν στ' αλήθεια κακό. Έπιασε τον Φιουκούμπι από το μανίκι και τον τράβηξε μαζί του.

«Βρε παλιόσκυλο του κερατά», άρχισε, με φιλική φωνή και ολότελα ήρεμα, «δείξε μου το νούμερό σου!».

«Ποιο νούμερο;», ρώτησε ο στρατιώτης.

Ο νεαρός συνέχισε να περπατάει στο πλάι του, πάντα φιλικός, χωρίς όμως να χαλαρώνει το σφιξιμό του. Σε τραχιά γλώσσα, του εξήγησε ότι το καινούριο του επάγγελμα είχε οργάνωση εξίσου καλή με τα υπόλοιπα, μπορεί και καλύτερη· ότι επιτέλους δε βρισκόταν σε καμιά έρημο ανάμεσα σε άγριους, αλλά σε μια μεγάλη και οργανωμένη πόλη, την πρωτεύουσα του κόσμου. Έτσι λοιπόν, για να ασκήσει την καινούρια του τέχνη, χρειαζόταν ένα νούμερο, ένα είδος άδειας, που την έβρισκες σε

ορισμένα μέρη – όχι δωρεάν, φυσικά: υπήρχε μια εταιρεία, με γραφεία στην οδό Ολντ Όουκ, και ήταν υποχρεωμένος να γίνει μέλος της.

Ο Φιουκούμπι άκουγε, χωρίς να κάνει καμιά ερώτηση. Όταν τέλειωσε ο νεαρός, του απάντησε, το ίδιο φιλικά –περπατούσαν σ’ έναν πολυσύχναστο δρόμο– πως χαιρόταν που υπήρχε μια τέτοια εταιρεία, όπως για τους οικοδόμους και τους μπαρμπέρηδες, πως όμως ο ίδιος προσωπικά θα προτιμούσε να μην έχει να υπακούει στις εντολές κανενός γιατί, όπως φαινόταν κι από το ξύλινό του πόδι, στην ζωή του τον είχαν παραφορτώσει με διαταγές, και δεν έπαιρνε άλλο.

Ο συνοδός του τον άκουσε σα να παρακολουθούσε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα διάλεξη ενός ανθρώπου με πείρα, με τον οποίο όμως δεν μπορούσε να συμφωνήσει απόλυτα. Ο στρατιώτης του ‘δωσε το χέρι γι’ αποχαιρετισμό, κι εκείνος τον χτύπησε στον ώμο όπως κάνουμε σ’ έναν παλιό γνωστό, γέλασε, και πέρασε στο απέναντι πεζοδρόμιο.

Στον Φιουκούμπι δεν άρεσε το γέλιο του.

Τις επόμενες μέρες πήγαινε όλο και χειρότερα. Έβλεπε ότι, για να παίρνει κανείς ελεημοσύνη κάπως ταχτικά, έπρεπε να ‘χει μόνιμο στέκι (και, πάλι υπήρχαν στέκια καλά και στέκια άσχημα)· κι αυτό του ήταν αδύνατο. Τον έδιωχναν από παντού. Δεν μπορούσε να καταλάβει πώς τα κατάφερναν οι άλλοι. Όλοι τους έδειχναν πιο εξαθλιωμένοι απ’ αυτόν. Τα ρούχα τους ήταν στην κυριολεξία κουρέλια, άφηναν να φαίνονται τα κόκαλα (αργότερα έμαθε ότι σε ορισμένους κύκλους το ρούχο που δεν αφήνει να φαίνεται το κρέας είναι σα μια βιτρίνα σκεπασμένη με χαρτί). Χειρότερη ήταν και η σωματική τους κατάσταση· είχαν πιο πολλές και πιο σοβαρές παθήσεις. Πολλοί κάθονταν κατάχαμα στο κρύο, χωρίς στρωσίδι, ώστε ο διαβάτης να ‘ναι στ’ αλήθεια σίγουρος πως αυτός ο κακομοίρης δεν θα τη γλίτωνε την αρρώστια. Ο Φιουκούμπι πολύ θα το ‘θελε να καθίσει κι αυτός έτσι κατάχαμα, φτάνει να τον αφήναν. Φαίνεται όμως ότι η αποκρουστική και αξιολύπητη θέση δεν ήταν του καθενός. Αστυφύλακες και ζητιάνοι δεν τον αφήναν σε ησυχία.

Μ’ όλα αυτά που περνούσε, άρπαξε κρυολόγημα, που τον χτύπησε στο στήθος. Γύριζε τώρα με πόνους και με υψηλό πυρετό.